***Pädagogische und kulturelle Strömungen in der k. und. k. Monarchie* : *Lebensreform, Herbartianismus und reformpädagogische Bewegungen*.** Ur. Johanna Hopfner i András Németh. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2008.

Zbornik radova o pedagoškim i kulturnim strujanjima u Austro-Ugarskoj Monarhiji sadrži radove sa simpozija održanog od 29. do 31. ožujka 2007. godine u mađarskom gradu Szombathelyju. Riječ je o simpoziju na kojem je skupina znanstvenika, u većini iz zemalja bivše Austro-Ugarske Monarhije, pokušala iz različitih perspektiva sagledati odnos pedagogije i kulture na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Dvanaest priloga tematski je raspoređeno u tri dijela. Od četrnaestoro autora osam ih je iz Mađarske, četiri iz Austrije, jedan iz Njemačke i jedan iz Slovenije. Predstavnika iz Hrvatske, nažalost, nema.

U prvom su dijelu radovi koji se bave pokretima reforme življenja. Cjelina počinje tekstom *Reforma življenja u Dunavskoj monarhiji – osobe, udruženja i mreže*. Reinhard Farkas sa Sveučilišta u Grazu daje pregled tih pokreta, naglašava važnost njihove interakcije i sinergije, postavlja kriterije njihove socijalne relevantnosti i identificira faze razvoja tih pokreta. Nadalje, u članku se posebno osvrće na neka najzanimljivija područja reforme življenja – kao što su alternativna medicina, prehrambena reforma te antialkoholizam i trezvenost, a završava s osvrtom na Prvi svjetski rat i njegov utjecaj na diskurse reforme življenja.

Béla Pukánszky s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Szegedu u svom prilogu *Pedagogija Zoltána Kodályja i duhovni smjerovi na prijelazu stoljeća* prikazuje ulogu tog mađarskog kompozitora u procesima modernizacije i duhovnog preporoda na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće te posebno njegov odgojni program utemeljen na narodnoj glazbi. Pokret "pjevajuće mladeži" 20-ih godina 20. stoljeća te općenito razvoj kulture zbornog pjevanja i metodike glazbene nastave reference su koje su Kodályja učinile poznatim i cijenjenim i izvan mađarskih granica. Njegova je pedagogija, zaključuje Pukánszky, mnogo više od zbirke pedagoških metoda, ona je općevažeći sustav čiji je cilj stvaranje novog tipa čovjeka.

U članku *Pedagogija i nastojanja oko reforme življenja kod Heinricha Schmitta i Erwina Szaba*, György Mikonya s Pedagoško-psihološkog fakulteta Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti piše o životu i djelovanju nekih predstavnika mađarskih radikalnih i anarhističnih mislilaca kao što su Mihaly Tancsics (1799.-1884.), Eugen Heinrich Schmitt (1851.-1916.) i Erwin Szabó (1877.-1918.). Iako njihove ideje nisu uhvatile korijene u Mađarskoj, bile su, smatra Mikonya, ishodištem nekih vrednota, a to su primjerice: stvaranje pravednog društvenog poretka, neprestani razvoj, suradnja na temelju osobne slobode, borba protiv institucija koje provode nasilje, slobodna suradnja u gospodarstvu i odgoj samosvjesnih građana.

Prvi dio zbornika završava prilogom Andrása Németha s Pedagoško-psihološkog fakulteta Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti – *Pedagoška i društvena reformska strujanja i njihova recepcija u stručnom znanju mađarskih učitelja pučkih škola nakon 1900. godine*. Nemeth problematizira odnos modernog školstva i učiteljskog zvanja, daje pregled pedagoški relevantnih rasprava i pokreta s kraja 19. stoljeća, ističe važnu

ulogu *Enciklopedije osnovnoškolske nastave* u konstrukciji modernog stručnog znanja učitelja u Mađarskoj te na kraju zaključuje kako su najvažnije zadaće pučkoškolskih učitelja bile organizacija nastave, nadzor i discipliniranje djece, kao i njihovo indoktriniranje u skladu s mađarskom nacionalno-državnom ideologijom, pri čemu je i dalje do izražaja dolazio herbartizam.

U drugom su dijelu zbornika četiri rada okupljena pod zajedničkim naslovom *Herbartizam u C. i k. monarhiji*. Prvi je članak Rotraud Coriand (Sveučilište Duisburg-Essen) – *Otto Willmann i metodologija "moralnih znanosti"*. Autorica se bavi znanstveno-teorijskim značenjem praškog sveučilišnog profesora, herbartovca Otta Willmanna, koji se sa svojim glavnim djelom *Didaktik als Bildungslehre* (Didaktika kao teorija obrazovanja), uz Karla Volkmara Soya i Wilhgelma Reina, ubraja među najpoznatije sistematičare među herbartovcima.

Johanna Hopfner i Claudia Gerdenitsch sa Sveučilišta u Grazu pišu o Herbartovoj recepciji u austrijskim časopisima za obrazovanje učitelja na primjeru djelovanja Friedricha Dittesa, voditelja bečkog Pädagogiuma (zavoda za obrazovanje učitelja) i urednika istoimenog časopisa koji je izlazio od 1878. do 1896. godine. Autorice se posebno osvrću na neka obilježja sadržaja i tijeka kritike Herbartove pedagogije koja se vodila na stranicama *Pädagogiuma*.

U svom prilogu *Odnos katoličkih pedagoga prema herbartovskoj pedagogiji na slovenskom području* Edvard Protner (Sveučilište u Mariboru) nastoji prikazati kako se herbartizam ne može jednostavno svrstati po načelu crno-bijelo ili u kategorije kao konzervativan, liberalan, reakcionaran, progresivan. Kroz odnose predstavnika konzervativnog katolicizma, katoličkih pedagoga i liberalnih učitelja prema herbartizmu ilustrira se istodobno prihvaćanje i odbijanje Herbartove pedagogije u svjetonazorski, ideološki i politički različitim pedagoškim krugovima. Takve pojave, smatra Protner, nisu bile slovenska posebnost, nego su bile prisutne i u drugim sredinama, što djelomično potvrđuje i posljednji prilog ove cjeline u kojem Beatrix Vincze (Sveučilište u Budimpešti) analizira učinke herbartizma u udžbenicima mađarskih gimnazija na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Treći dio zbornika – *Reformnopedagoški pokreti* – sadrži četiri priloga od koji su tri mađarskih autora sa Sveučilišta u Budimpeši – *The emrgence of child study ideas in the educational press in Hungary at the turn of the 19th – 20th century* (Éva Szabolcs), *Izložba dječje umjetnosti 1914. u Budimpešti i ono što joj je prethodilo u mađarskom umjetničkom i kulturnom tisku* (Júlia Tészabó) i *Pokret za njegu i zaštitu djece u Mađarskoj u doba C. i k. monarhije* (Judit Hegedűs i Judit Podráczky) te prilog Erika Adama (Sveučilište u Klagenfurtu) *Reformnopedagoški početci u Austriji prije 1918. godine.*

Kako se može razabrati iz ovog kratkog prikaza, u knjizi se obrađuje relativno mali dio mogućih i, s obzirom na naslov, relevantnih tema. No, ne treba zaboraviti da je riječ o zborniku radova sa simpozija, a ne o sustavnoj obradi teme, te da je s obzirom na mjesto održavanja simpozija očekivano najveći broj mađarskih autora. U svakom slučaju, knjiga predstavlja zanimljiv i vrijedan doprinos srednjoeuropskoj povijesti pe-

dagogije, osobito povijesno-pedagoškoj slici Austro-Ugarske Monarhije. Nadamo se da će se u budućim sličnim projektima naći i znanstvenici iz Hrvatske.

Štefka Batinić

Vodič kroz arhivske zbirke i fondove Državnog arhiva u Zagrebu. 1. sv. Zagreb : Državni arhiv u Zagrebu, 2008.

U 2008. godini Državni arhiv u Zagrebu predstavio je dragocjenu publikaciju u tiskanom i digitalnom obliku – prvi svezak *Vodiča kroz arhivske zbirke i fondove Državnog arhiva u Zagrebu*. Važno je istaknuti kako je *Vodič* dostupan online na web stranicama http://daz.hr/vodic/ što uvelike olakšava njegovu dostupnost i korištenje korisnicima svih profila i u različite svrhe.

Prema sadržajnoj i formalnoj arhivističkoj klasifikaciji, jednostavno rečeno, *Vodič* je obavijesno pomagalo. Međutim, polazeći od činjenice da je riječ o obavijestima o ukupnom fundusu jednog regionalnog arhiva, sustavno prikupljanom i čuvanom kroz stoljeće djelovanja Arhiva, obavijestima o arhivskom gradivu niza gradskih ustanova i službi, značajnih obitelji i pojedinaca koji su djelovali u gradu Zagrebu i zagrebačkoj regiji, s informativnim povijesnim pregledima, jasno je da *Vodič* nadrasta svoju osnovnu namjenu i ima obilježja leksikografske publikacije.

Vodič sadrži arhivističke opise 1131 arhivskog fonda i 17 zbirki arhivskog gradiva nastalog (i sačuvanog) na području grada Zagreba i Zagrebačke županije u razdoblju od 1258. do 2004. godine. Ukupna količina opisanog arhivskog gradiva Državnog arhiva u Zagrebu je impresivnih 11500 dužnih metara. Prema *Klasifikaciji arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, opisano je sačuvano arhivsko gradivo upravnih organa i javnih službi, pravosuđa, vojnih organizacija, odgojno-obrazovnih ustanova, kulturnih i znanstvenih ustanova, zdravstvene i socijalne skrbi, gospodarstva, političkih, strukovnih i drugih udruga, obiteljskih i osobnih ostavština.

Višerazinski i standardizirani opisi arhivskih fondova i zbirki, usklađeni s međunarodnom normom za opis arhivskog gradiva – ISAD (G), grupirani su u nekoliko područja: identifikacija, sadržaj ili ustroj, uvjeti dostupnosti i korištenja, i područje konteksta. S 15 standardiziranih elemenata opisa fonda i zbirke, čitatelj i istraživač dobiva uvid u relevantne podatke o obimu i strukturi pohranjenog arhivskog gradiva, kao i o historijatu stvaratelja fonda. Sadržaj fonda opisan je na razini serija arhivskog gradiva, s vremenskim rasponom i količinom u tehničkim jedinicama (arhivske kutije, knjige, svežnjevi). Dragocjeni su historijati stvaratelja fonda ili zbirke o razvoju pojedinih povijesnih subjekata grada Zagreba i zagrebačke regije. Za brzo pronalaženje željenih imena i pojmova kroz 950 stranica *Vodiča*, od velike su koristi *Kazala*, tiskana u zasebnom uvezu. Uz abecedne i popise po matičnom broju fondova i zbirki, sastavljena su: abecedno i tematsko predmetno kazalo, kazalo osoba i kazalo mjesta.

Što u prvom svesku *Vodiča kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu* možemo pronaći o arhivskom gradivu odgojnih i obrazovnih ustanova Zagreba i Za-